

Quan els mots eivissencs són legítims

Moltes vegades s'acusa els qui usen la llengua literària en l'escriptura d'un cert allunyament de la llengua del poble. Es cert que és així en moltes ocasions. Però no seria just acusar d'això la normativa vigent. La gramàtica regula la sintaxi, les formes verbals, l'ortografia, etc. És, efectivament, normativa. Però el Diccionari considerat com a oficial de l'Institut d'Estudis Catalans, el «Fabra» ampliat i revisat, no és normatiu en un sentit restrictiu, i això queda clar en el prefaci a la segona edició, d'en Carles Riba. És, precisament, un diccionari «general», i com a tal no inclou totes les paraules correctes de la llengua, sinó les d'un ús més general. Molts altres diccionaris van incloure també els mots de les Illes i del País Valencià —per exemple, els de F. de B. Moll—, però això no vol dir que no puguem utilitzar una paraula si no és a cap diccionari. D'això, res. Simplement, haurem d'aplicar uns determinats criteris de correcció i de selecció per veure quines paraules —prescindint dels diccionaris— podem usar o no. Si usam molt una paraula i és correcta, ja se n'ocuparan els diccionaris —si són bons— d'incloure-la-hi.

ELS ARCAISMES

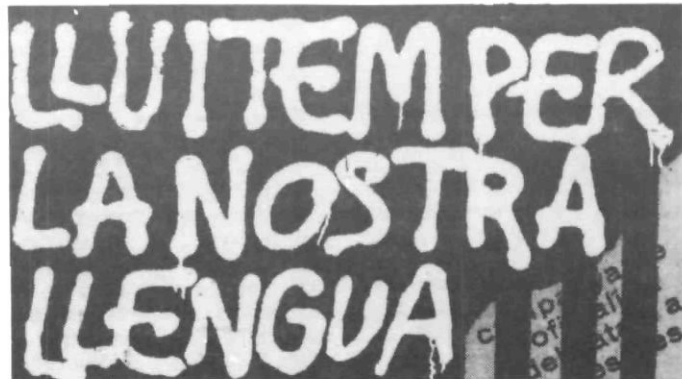
Són formes lingüístiques de les quals en podríem dir que s'han quedat atrofiades. En un determinat moment —segurament— han existit a la major part del domini lingüístic català, però amb el temps han evolucionat o s'han perdut a la resta dels dialectes i s'han conservat en el nostre. La forma *vesí*, per exemple, que deriva del llatí *vicinu*, és una forma que de cap manera podem considerar incorrecta i que està documentada ja l'any 1292. Per una altra banda, no és exclusiva nostra: també s'usa a Menorca. La forma moderna més generalitzada, *veí*, és una forma més evolucionada, però no més correcta. La forma *matalaf*, tampoc exclusiva de l'eivissenc, és un altre arcaisme per *matalàs*. Les dues formes vénen de l'àrab *matrah*. Tenim també un arcaisme corresponent al mot *assassí*, que és *aixixí* i que és la forma pura catalana i que ve directament de l'àrab, mentre *assassí* és un mot manllevat del francès i molt més modern. La forma *aixixino* no la podem considerar correcta, en canvi, perquè la terminació *-ino* no és pròpia de la nostra llengua i és una simple deformació d'un mot correcte afegint-li una terminació castellana. *Aixexinar* i *aixixinar*, formes encara vives a les Pitiüses —especialment a Formentera— són formes igualment arcaïques, però no incorrectes.

El mot *llagui* —del llatí *laqueu*— i el seu derivat *llaguiós* són dos mots prou documentats antigament i la puresa dels quals no admet cap discussió. *Ca*, *colp*, *polp*, són altres arcaïsmes —molt més estesos— enfront de les formes més modernes *gos*, *cop*, *pop*. El mot *furicar* constitueix una veritable paraula fòssil —del llatí *furicare*— i coexisteix amb el mot més evolucionat *furgar*.

La bondat de totes aquestes formes eivissenques —i només són uns exemples del que podria ser una llarga llista— no ofereix cap dubte i som molt lliures d'utilitzar-les en voler sense complexos d'inferioritat davant els altres mots.

LES VARIANTS DE FORMACIÓ

Moltes voltes, una mateixa paraula primitiva ha evolucionat de formes diferents segons els dialectes i han donat formes divergents dins la mateixa llengua: ha donat variants de formació. Les variants coexisteixen dins la llengua a diferents zones dialectals, i a voltes dins el mateix dialecte. Si el «Diccionari General» només inclou una forma de tot un grup de variants, això obeeix a molts de factors (unitat de l'idioma, ús més generalitzat, o menys, de cada forma, etc.), però en cap moment podem aduir que aquesta forma del diccionari és la correcta i les altres no. Per exemple, *al-badingana*, mot àrab, ha donat la forma *albergínia*; però ha donat també moltes variants de formació, i una d'elles és la nostra *aubergénia* —que podríem escriure *albergénia*— que de cap manera és una deformació del mot més estès, sinó una simple variant, igualment vàlida. Del mot *bufar* deriven les formes *esbufegar* i *bufegar*; la primera és la més estesa i la segona l'eivissenca; són igualment correctes, i si la primera té preferència a l'hora de ser escrita és únicament en ordre a la seua generalització. Però això no desqualifica la nostra variant.

MOTS DE FORMACIÓ EIVISSENCA

N'hi ha una quantitat ingent: *babaia*, *belarioia*, *belai*, *belaire*, *bovalenc*, *canesc*, *cabrest*, *capgiradissa*, *carameller*, *jugaroll*¹, *estanyoler*, etc.

Aqueixos mots, exclusivament eivissencs —almanco no els he trobat enlloc com a propis d'altres dialectes—, des d'un punt de vista lingüístic català són perfectament correctes en la seua formació encara que només s'hagin format a un lloc tan petit —i tan ric lingüísticament— com Eivissa. Els primitius dels mots esmentats abans són: *baba*, *bel*, *boval*, *ca*, *cabra*, *capgirar*, *caramella*, *jugar*, *estanyol*. I tots aquestos mots són purament catalans, sense cap discussió. Els derivats s'han format seguint les normes catalanes de derivació, amb tota normalitat, segons les necessitats d'ús que hem tengut. Per tant, no les podem considerar incorrectes per cap banda i les podem usar amb tranquil·litat.

MOTS D'ETIMOLOGIA DESCONEGUDA

Un quart grup de paraules eivissenques «legítimes» és el format per mots d'etimologia desconeguda. Si aplicant un criteri restrictiu eliminam les paraules que no sabem si són correctes o no, aplicant un criteri més ample les podem acceptar mentre no es mostri la seua incorecció. *Gatzim*, *gasima*, *pigranyós*, *xomassera*, *sorçó*, *dequilit*, *boternó*, i molts altres que farien la llista inacabable no fan pensar, precisament, en castellanismes ni en barbarismes, sinó ben al contrari.

Els arcaïsmes, les variants de formació, els mots que he anomenat «de formació eivissenca» i els mots d'etimologia desconeguda són els quatre grups de paraules eivissenques que podem utilitzar sense caure en incorreccions. Ara bé, si és absurd allunyar-se de la llengua del poble innecessàriament, també ho seria usar sempre les paraules eivissenques, fins i tot allà on sabem que no ens entendien.

A l'hora d'usar les formes eivissenques o les més generals, sempre hem de tenir en compte un factor primordial: *A qui va dirigit l'escriu*. Dins un context de la nostra illa o fins i tot una mica més general, podem usar aquestes paraules i tenir la seguretat que ens entenen millor que si no ho feim així, i que el poble sentirà més seua la llengua que usam. Si l'escriu no va dirigit únicament als eivissencs, haurem de posar atenció a no usar paraules que dificultin la comprensió del text. Si ho feim així, ajudarem a l'arrelament d'una llengua literària o estàndard que, sense ser uniformista, integrarà totes les variants de la nostra llengua i farà un pas endavant cap a la seua total normalització.

ENRIC RIBAS I MARI

1. He escrit aquesta paraula així, *jugaroll*, amb tota intenció. El «Diccionari Català-valencià-balear» de F. de B. Moll l'escriu de dues formes: «jogueroi» (sing.) i «juguerois» (pl.). En realitat es tracta d'un derivat de l'infinitiu «jugar». Com «penjaroll» deriva de «penjar» i «encantaroll» d'«encantar», «jugaroll», deriva de «jugar».